

З імем Івана Луцкевіча звязаны пачатак абсалютна новага этапу ў развіцці беларускай культуры, які цалкам правамерна называюць перыядам нацыянальнага адраджэння. Іван Луцкевіч – гэта беларускі палітычны і грамадскі дзеяч, публіцыст, археолаг, краязнавец, аўтар навукова-публіцыстычных прац па гісторыі, мастацтве, кніжнай культуры Беларусі, ініцыятар стварэння ў Вільні многіх беларускіх арганізацый і выданняў, у тым ліку газет «Наша доля» і «Наша ніва», выдавецтва «Наша хата», Беларускага выдавецкага таварыства, Беларускага народнага камітэта, першых беларускіх школ на Віленшчыне, Гродзеншчыне, Беласточчыне, настаўніцкіх курсаў, Віленскай беларускай гімназіі, Беларускага навуковага таварыства, ідэолаг дзяржаўнай незалежнасці Беларусі.

Апрача ўсяго іншага, Іван Луцкевіч – яшчэ і адзін з пачынальнікаў беларускай музейнай справы, а таксама вядомы збіральнік беларускіх старажытнасцей. З яго імем звязана стварэнне знакамітага Віленскага беларускага музея. Гэты музей пачаў сваю дзейнасць напоўніцу толькі ў 1921 г., ужо пасля таго, калі зямны шлях І. Луцкевіча скончыўся. Тым не менш, Віленскі беларускі музей быў названы яго імем не выпадкова, паколькі ён сапраўды зрабіў вельмі шмат і як збіральнік беларускіх каштоўнасцей, і як ідэолаг беларускай музейнай справы. Многія ведаюць пра тыя захады па збіранню і сістэматызацыі беларускіх помнікаў, якія І. Луцкевіч рабіў у апошняе дзесяцігоддзе свайго жыцця, і асабліва тады, калі Віленшчына знаходзілася пад нямецкай акупацыяй.

У той жа час значна менш вядома пра намаганні Івана Луцкевіча стварыць беларускі музей у самым пачатку ХХ ст., калі яшчэ толькі нараджаўся беларускі рух, калі пра Беларусь яшчэ й казаць не казалі, калі пытанні выклікала само існаванне беларускага народа, а не тое што наяўнасць у яго нейкай культурнай спадчыны.

Трымаючы ў руках пэўныя зборы культурных помнікаў і маючы намер іх павялічыць, Іван Луцкевіч, тым не менш, не меў магчымасцей для стварэння беларускага музея на ўласна беларускіх землях. Гэтыя землі, як вядома, з канца XVIII ст. уваходзілі ў склад Расійскай Імперыі. А імперыя – гэта імперыя. Імперскае стаўленне да «малых народаў» усім добра вядомае. Палітыка Расійскай імперыі была арыентавана на ліквідацыю культурных адметнасцей сваіх калоній і супрацьдзеянне росту палітычнай ідэнтычнасці падпарадкаваных народаў.

У той жа час культурная спадчына Беларусі была здольная прадэманстраваць адрознасць гэтага краю ад Расіі, адметнасць яго гістарычнага развіцця, а таму і магчымасць самастойнага, асобнага ад моцнага суседа развіцця. Пра стварэнне сапраўднага беларускага музея ў Расійскай імперыі не магло быць і гутаркі (не дзіва, што Віленскі беларускі музей быў створаны ўжо пасля знікнення гэтай дзяржавы).

І. Луцкевіч цудоўна разумеў, што паспрыяць беларусам у справе стварэння іх нацыянальнага музея могуць такія ж «малыя народы», якія трапілі ў падобныя ўмовы развіцця. Такія народы, якія ў культурным (ды і геаграфічным) плане былі б блізкія беларусам і маглі б іх падтрымаць, было толькі два – летувісы і ўкраінцы. Аднак на летувісаў разлічваць не даводзілася. Па-першае, землі этнічных летувісаў у пачатку ХХ ст. таксама знаходзіліся ў складзе Расійскай Імперыі, таму і яны мелі падобныя праблемы з самастойнасцю ў рэалізацыі ўласных культурных пачынанняў. Па-другое, летувісы мелі спецыфічнае стаўленне да культурнай спадчыны Вялікага Княства Літоўскага, лічылі яе сваёй уласнасцю, творамі толькі сваіх продкаў. Таму для летувісаў месца беларусаў у тварэнні культуры агульнага мінулага магло быць толькі другасным.

Агульную мову беларусам было б прасцей знайсці з украінцамі. Аднак і яны ў пераважнай большасці знаходзіліся пад моцным расійскім уплывам. Толькі невялікая частка этнічна ўкраінскіх зямель (Галічына) трапіла пад кантроль іншай дзяржавы – Аўстра-Вугоршчыны. Дзяржава гэта таксама была імперыяй. Аднак на ўкраінскіх землях у процівагу пашыранай тут пальшчызне венскі ўрад усяляк стымуляваў украінскі рух. Гэта стварыла спрыяльныя ўмовы для нацыянальнага развіцця ўкраінцаў Галічыны.

У сувязі з гэтым, менавіта на Галічыну былі скіраваны погляды многіх дзеячаў беларускага руху ў канцы XIX – пачатку ХХ ст. Згадайма, што прыблізна ў той самы час у Кракаве (сталіца Заходняй Галіцыі) былі надрукаваны дзве з трох прыжыццёвых кніг Ф. Багушэвіча (што было немагчыма зрабіць у Расійскай імперыі); у Львоў (сталіца Усходняй Галічыны), а пасля ў Кракаў, хаваючыся ад расійскага пераследу, пераехала на навучанне і працу Алаіза Пашкевіч, вядомая пад літаратурным псеўданімам Цётка.

У Вене, сталіцы Аўстра-Вугоршчыны, у 1904–1905 гг. як студэнт мясцовага ўніверсітэта працягваў сваё навучанне і І. Луцкевіч, дзе ён бліжэй пазнаёміўся з дзеячамі ўкраінскага руху [1]. Ён здолеў на ўласныя вочы пазнаёміцца з магчымасцямі выкарыстання патэнцыялу гэтай

дзяржавы для развіцця беларускай справы. Безумоўна, свае погляды І. Луцкевіч звярнуў найперш на Усходнюю Галічыну, дзе з кожным годам мацнеў украінкі рух. Вяртаючыся з Вены (па іншых звестках – едучы туды) І. Луцкевіч для лепшага знаёмства з украінскімі грамадскімі дзеячамі наведаў Львоў. Тут ён знаёміцца «з адным з сапраўдных стаўпоў украінскага адраджэння – уніяцкім мітрапалітам Шаптыцкім, з каторым зыходзіцца бліжэй пачаткова на грунце так любай абодвум археалогіі, а пасля – на грунце пытання аб Уніі» [2]. Як раз у той самы час у Львове ішло стварэнне Украінскага Царкоўнага музея, які ўрэшце паўстаў у 1905 г. [3]. З 1908 г. ён называўся Нацыянальны музей у Львове, за саветамі – Музей украінскага мастацтва, а сёння гэта Нацыянальны музей у Львове імя Андрэя Шаптыцкага).

У выніку перагавораў І. Луцкевіча са стваральнікам музея мітрапалітам Андрэем Шаптыцкім і першым кіраўніком музея і яго галоўным захавальнікам Іларыёнам Свянціцкім узнікла ідэя стварэння ў музеі беларускага аддзела [4]. Культурная спадчына Беларусі выклікала вялікую цікавасць з боку ўкраінскіх дзеячаў яшчэ і таму, што Нацыянальны музей ў Львове першапачаткова ствараўся пры ідэйнай, арганізацыйнай і фінансавай падтрымцы ўніяцкага мітрапаліта Андрэя Шаптыцкага і ў рэгіёне найбольшага распаўсюджвання царкоўнай уніі. Таму паказ у музеі экспанатаў з усяго абшару распаўсюджвання ўніяцкай царквы – Беларусі, Украіны, культурна блізкіх зямель Усходняй Польшчы і Славакіі – магло стаць асновай для ўніверсальнага «Музея Уніі». Як сведчыў пазней А. Луцкевіч, менавіта такую мэту ставіў пры стварэнні музея А. Шаптыцкі [5].

У той жа час вялікая (калі не найбольшая) частка культурнай спадчыны Беларусі XVII–XVIII стст. так ці іначай звязана з дзейнасцю ўніяцкай царквы. Трэба адзначыць, што і сам І. Луцкевіч ставіўся да ідэі царкоўнай уніі вельмі прыязна. Ён лічыў дэнацыяналізуючай у адносінах да беларусаў ролю рэлігійна-царкоўных структур на Беларусі як праваднікоў палітыка-ідэалагічных інтарэсаў Расіі і Польшчы, выступаў за аднаўленне на Беларусі царкоўнай уніі дзеля паяднання рэлігійнага і грамадска-палітычнага рухаў у адзіным нацыянальна-адраджэнскім працэсе. Верагодна, ён разам з братам нават рабіў пэўныя захады па адраджэнні ўніі ў Беларусі [6].

У 1907 г., дзякуючы перадачы І. Луцкевічам вялікай колькасці назапашаных помнікаў культуры ў Львоў, у музеі з'явілася вялікая «беларуская калекцыя» [7]. Захаваліся напauлегендарныя згадкі пра тое, якім чынам І. Луцкевіч перавозіў каштоўныя помнікі праз мяжу: ці то схаваўшы на возе пад сенам, ці то даўшы хабар мытнікам. Так ці іначай, ужо ў канцы 1907 г. Нацыянальны музей у Львове папоўніўся каштоўнай беларускай калекцыяй.

Наступная перадача адбылася ўжо ў лютым 1908 г. Яе аснову склаў збор мінскага калекцыянера і археолага Генрыха Татура, які сабраў у сваёй хатняй калекцыі шмат каштоўных помнікаў культуры беларускага мінулага і меў намер стварыць уласны музей у Мінску. Смерць перашкодзіла яму рэалізаваць гэтыя задумы. І. Свянціцкі назваў І. Луцкевіча «вучнем ды памочнікам Татура», які яшчэ пры жыцці апошняга наведаў Львоў з прапановай продажу часткі калекцыі мітрапаліту А. Шаптыцкаму [8]. Пасля ж смерці «настаўніка», каб пазбегнуць продажу калекцыі за мяжу (прапановы паступалі да ўдавы Г. Татура) альбо яе падзелу паміж рознымі дзяржаўнымі і прыватнымі зборамі, І. Луцкевіч атрымаўшы грошы перадаў праз І. Свянціцкага калекцыю ў Львоў [9]. Адзначым аднак, што не ўсе зборы Г. Татура былі перададзены ў Львоў: некаторыя матэрыялы (найперш партрэты, кніжныя і архіўныя матэрыялы) І. Луцкевіч пакінуў у Беларусі, а пазней яны трапілі ў зборы Віленскага беларускага музея [10].

Яшчэ адна перадача была здзейснена ў чэрвені 1912 г. – у фонды музея паступілі беларускія зборы мітрапаліта А. Шаптыцкага. Падтрымліваючы стасункі з многімі дзеячамі беларускага руху (і найперш – з І. Луцкевічам) галіцкі мітрапаліт сабраў даволі вялікую калекцыю твораў беларускага мастацтва, помнікаў пісьменства, прадметаў царкоўнага ўжытку. Да таго ж і сам А. Шаптыцкі яшчэ да пачатку Першай сусветнай вайны як мінімум двойчы (у 1907 і 1912 гг.) наведаў Расійскую імперыю, у тым ліку беларускія землі [11]. Пры гэтым ён меў сустрэчы з І. Луцкевічам, які паспрыяў у знаходжанні мітрапаліта ў Вільні, Мінску і на Случчыне. Верагодна, атрыманыя пасля апошняга візіту ў Беларусь матэрыялы і сталі асновай перададзеных у музей збораў.

Мы маем некаторыя сумневы, ці быў урэшце ў музеі створаны беларускі аддзел. Праўдападобна, што фармальна ён існаваў. Як пра існуючы пра яго піша і захавальнік музея І. Свянціцкі [12]. У зборах Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва захавалася нават грамата мітрапаліта А. Шаптыцкага аб тым, што І. Луцкевіч з'яўляецца кустошам (захавальнікам) гэтага аддзела [13]. Але хоць І. Луцкевіч у той час наведаў Львоў даволі часта, аднак ён не знаходзіўся ў гэтым горадзе пастаянна, каб выконваць ускладзеныя на яго функцыі. Пра іншых супрацоўнікаў аддзела нам амаль нічога не вядома. Верагодна, да пачатку Другой сусветнай вайны ў музеі дзейнічала экспазіцыя беларускага мастацтва. Аднак сёння ў Нацыянальным музеі ў Львове няма ні асобнай экспазіцыі, ні тым больш аддзела. Беларускія паводле паходжання помнікі захоўваюцца разам з іншымі, што ўскладняе пошук.

Падрабязна азнаёміцца з беларускімі паступленнямі ў Нацыянальным музеі ў Львове атрымалася дзякуючы спрыянню кіраўніцтва музея. З яго дазволу нам быў прадстаўлены доступ да аднаго з найбольшых ахаваных рарытэтаў музея – пісаных рукою І. Свянціцкага кніг паступленняў. Аналіз кніг засведчыў, што ў 1907–1908 гг. у зборы музея паступіла велічэзная калекцыя помнікаў, якая па сваёй колькасці, значнасці і старажытнасці стала адной з найбольш каштоўных калекцый музея на той час. Гэта значыць, што да атрымання беларускіх калекцый музей валодаў адносна небагатымі зборамі – менш за 3 тыс. прадметаў, большасць з якіх датавалася даволі познім часам – XIX ст. Разам з тым, толькі ў 1908 г. ад І. Луцкевіча музею было атрымана 3 287 прадметаў (№№ 2630–5916). Некалькі тысяч беларускіх прадметаў не толькі дапоўнілі колькасна зборы музея, але і абагацілі іх якасна – гэта былі сапраўды надзвычай каштоўныя помнікі пераважна XIII–XIX стст.

Наступным этапам вывучэння пасля прагляду кніг паступленняў помнікаў беларускага паходжання ў зборах музея стала вывучэнне інвентарных кніг па кожнай з калекцый. Калі ў кнігах паступленняў у храналагічным парадку агульна пазначаны паступленні тых ці іншых збораў у фонд, то інвентарныя кнігі музея змяшчаюць звесткі пра кожны канкрэтны помнік з указаннем яго інвентарнага нумару. Гэта дазволіла нам выявіць у складзе асобных калекцый тых помнікаў, якія маюць беларускае паходжанне.

Больш падрабязна азнаёміцца з помнікамі нам дапамаглі падрабязныя картатэкі адпаведных фондаў (выказваем шчырую ўдзячнасць кіраўніцтву музея за магчымасць працы з гэтымі мала даступнымі для наведвальнікаў матэрыяламі). У картатэках прыводзіцца кароткае апісанне кожнага помніка, час і крыніца паступлення, часам фота ці маляваная ілюстрацыя. На асобныя экспанаты адведзена адразу некалькі картак.

Кнігі паступленняў, інвентарныя кнігі і картатэкі засведчылі, што сярод атрыманых музею каштоўнасцей былі шматлікія абразы, скульптурныя помнікі, манстранцыі, мірніцы, лодкі для ладану, чашы, келіхі, крыжы і крыжыкі, металічныя абразкі (у т. л. дыптыхі і трыпціхі), медальёны, ружанцы, панагіі, шаты абразоў, епітрахілі, фелоны, стыхары, сакасы, арнаты, плашчаніцы, пакрыўцы («воздухі»), нашыўкі на разы і многае іншае. Сярод 186 прадметаў, перададзеных А. Шаптыцкім у 1912 г., значыліся таксама каштоўныя парахаўніцы (№№ 12958–12961), паясы, пераважна слуцкія (№№ 12962–12971, 12976), шматлікія тканіны, вырабы з іх і многае іншае. Каб прадэманстраваць значнасць атрыманых калекцый, прывядзем толькі адзін прыклад: арыгінальных слуцкіх паясоў і іх мастацкіх копій (ці падробак) музей атрымаў значна больш, чым на сённяшні дзень маецца на ўсёй тэрыторыі Беларусі (сёння ў Нацыянальным музеі ў Львове захоўваюцца дзясяткі слуцкіх паясоў).

Трапілі ў Львоў і багатыя зборы беларускіх кніжных помнікаў. Але ў картатэках і кнігах паступленняў непасрэдных указанняў на гэта мы не знайшлі. Пры перадачы збораў Г. Татура, як згадвае І. Свянціцкі, партрэты і кнігі ім атрыманы не былі [14]. Аднак ёсць некаторыя ўскосныя сведчанні, што беларуская кніжная спадчына ўсё ж трапіла ў Львоў.

Па-першае, добра вядома, што Г. Татур меў каштоўную калекцыю друкаваных і рукапісных кніг. Пасля смерці калекцыянера ў 1907 г. яе мела намер набыць Расійская акадэмія навук, але ўрэшце гэтыя кнігі нібыта былі прыдбаны графам Тышкевічам для яго прыватнага музея ў маёнтку Чырвоны двор [15]. Сярод дакументальных помнікаў са збораў Г. Татура, як сведчыць даклад У. І. Сразнеўскага, захоўвалася каля 2 тыс. выданняў XVI–XIX стст. з друкарняў у Вільні, Супраслі, Нясвіжы, Варшаве, Кракаве, Познані, кнігі Бібліі Скарыны, каля тысячы прысвечаных Беларусі кніг XIX ст., а таксама шматлікія рукапісы (старажытныя Евангеллі, Памяннік Слуцкага Траецкага манастыра, нямецкія, французскія, польскія рукапісы) і архіўныя матэрыялы (15 «рускіх» пергаментных актаў, граматы П. Магілы і Я. Кунцэвіча, запіскі пра паўстанне 1863 г., этнаграфічныя і гістарычныя нататкі, архівы розных устаноў і інш.) [16].

Па-другое, І. Луцкевіч, які таксама меў вялікую цікавасць да кніг і багата іх сабраў ва ўласнай калекцыі, не мог бы абыйсці іх міма.

Па-трэцяе, захаваліся сведчанні сучаснікаў тых падзей пра магчымую перадачу кніжнай спадчыны Г. Татура ў Львоў. Напрыклад, Д. Даўгяла выказаў меркаванне, што набытыя графам Тышкевічам дакументы ўрэшце трапілі менавіта ў Львоў [17]. Беларускі даследчык на эміграцыі А. Калубовіч прывёў звесткі пра тое, што «ў Дзяржаўным Музеі Украінскага Мастацтва ёсць беларускія рукапісы і каля 100 старадрукаў з 20 беларускіх друкарняў, сабраных у 1905–1908 гг. у Беларусі дырэктарам музея І. Свянціцкім» [18].

Урэшце і самі супрацоўнікі львоўскага музея ў прыватнай размове адзначалі, што І. Свянціцкі атрымліваў некаторыя кніжныя помнікі з Беларусі, частку з якіх ён перадаў у зборы бібліятэкі (маецца на ўвазе бібліятэка Асалінэума, пазней падзеленая паміж Львоўскай нацыянальнай навуковай бібліятэкай Украіны імя В. Стэфаніка і Нацыянальным інстытутам імя Асалінскіх у Вроцлаве). І сапраўды: сучасная Львоўская нацыянальная

навуковая бібліятэка (спадкаемца Асалінэума) захоўвае вялікую колькасць рукапісных і друкаваных помнікаў беларускага паходжання (пра гэта будзе ніжэй). У той жа час нямала кніг і архіўных матэрыялаў засталася ў музеі.

Вядома, што ў ім захоўваюцца многія рукапісы і зборнікі актаў (арыгіналы і копіі) па гісторыі шляхты ВКЛ, землеўладання, асветы, пісьменства, у т. л. зборнік дакументальных матэрыялаў Полацкай архіепіскапіі 1613–1836 гг., дакументы Трыбунала ВКЛ па манастырскіх справах 1584–1727 гг., Статут ВКЛ 1566 г. (спіс 1640 г.), рукапісны Апостал 1571 г. з тлумачэннямі па выданнях Ф. Скарыны [19].

Уражваюць таксама і калекцыі беларускай друкаванай кнігі. Паказальна, што ў зборах музея выданняў беларускага першадрукара Ф. Скарыны больш, чым у Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі, а таму і ва ўсёй Беларусі разам. Прычым, апрача пражскіх выданняў (Пяцікніжка, Кнігі Царстваў, Іоў, Прытчы Саламона, Эклезіяст, Песні Песняў, Прамудрасць Божая, Ісус Сірахаў, Ісус Навін, Суддзі), музей валодае адсутнымі ў Беларусі віленскімі выданнямі (Псалтыр з Малой падарожнай кніжкі 1522 г. і Апостал 1525 г.). Некаторыя экзemplяры Скарынавых выданняў «дапоўнены» каляровымі малюнкамі XVI–XVII стст. [20], што робіць калекцыю музея яшчэ больш каштоўнай.

У зборах музея шырока прадстаўлены беларускія старадрукаваныя выданні з друкарняў Івана Фёдарава і Пятра Мсціслаўца ў Заблудаве, віленскіх друкарань Пятра Мсціслаўца, Васіля Гарабурды, Мамоніцаў, праваслаўнага брацтва і ўніяцкай Траецкай друкарні, а таксама друкарняў у Еўі, Куцейне, Супраслі і інш. Сярод найбольш каштоўных і рэдкіх выданняў можна згадаць Статуты ВКЛ 1588 г., «Граматыку славянскую» і «Трэнас» Мялеція Сматырыцкага, «Буквар» (першае выданне з такой назвай) Спірыдона Собаля, «Іерархію» Яна Дубовіча, «Cursus vitae» Якуба Сушы [21].

Трэба, аднак, заўважыць, што многія зборы трапілі ў львоўскі музей не наўпрост з Беларусі і не абавязкова пры пасрэдніцтве І. Луцкевіча. Так, напрыклад, у 1913 г. музей набыў для беларускага аддзела 12 кніг Скарыны ў Маскве.

Вядома, што сам І. Свянціцкі меў вялікую цікавасць да гісторыі ўкраінскай і беларускай кнігі. Ён падрыхтаваў «Каталог кніг царкоўнаславянскага друку» [22] і шэраг даследаванняў па гісторыі кніжнай культуры і літаратуры. Даследчыкі нават кажуць пра наяўнасць у І. Свянціцкага ўласнага «збору беларускіх кніг» [23]. У той жа час цяжка сабе ўявіць, каб музей замежнай дзяржавы мог мець такую багатую калекцыю беларускай кнігі, не маючы непасрэдных прадстаўнікоў у самой Беларусі. Можна выказаць меркаванне, што некаторыя кніжныя помнікі трапілі ў Львоў пры пасрэдніцтве І. Луцкевіча.

Паводле звестак сучаснікаў і знаёмых, атрымліваючы ад І. Луцкевіча беларускія зборы, А. Шаптыцкі абяцаў вярнуць усе рэчы беларускага аддзела ў беларускі музей, калі той адчыніцца [24]. Аднак на гэты конт узнікаюць вялікія сумневы. І не толькі таму, што гэтыя рэчы ўсё ж не былі вернуты ні ў Вільню, дзе паўстаў Віленскі беларускі музей імя І. Луцкевіча, ні ў савецкі Мінск, дзе актыўна развівалася музейная справа і дзе не раз бываў І. Свянціцкі. Беларускія помнікі ўсё ж перадаваліся ў Львоў не за бясплатна, а прадаваліся. І. Луцкевіч выступаў у якасці агента львоўскага музея, калі атрымліваў музейныя (мітрапалічыя) грошы для закупкі беларускіх калекцый і перадаваў набытае ў Львоў. На такую думку нас навяло знаёмства з кнігамі паступленняў, а таксама з запісамі ў пафондавых картатэках музея. У кнігах паступленняў маюцца запісы: «1907. XII. Закупно білоруських речей в Івана Луцкевіча» і «1908. II. Закупно білоруської збірки Тутура». Там жа пазначана, што калекцыя Г. Татура была набыта за 7 тысяч рублёў. На многіх картках было напісана: «Закуплено із збірки Тутури в Мінську». У сваіх успамінах І. Свянціцкі таксама вельмі канкрэтна піша, што матэрыялы збору Г. Татура былі набыты за вялікія грошы [25].

Так ці іначай, гэтая частка культурнай спадчыны Беларусі знаходзіцца ва ўкраінскім горадзе Львове. Пра вяртанне помнікаў ў Беларусь сёння казаць не даводзіцца. Змяніўся час, між Мінскам і Львовам – дзяржаўная мяжа і заканадаўчыя абмежаванні на вываз культурнай спадчыны.

Важна, што наведвальнікі сёння могуць атрымаць доступ да беларускіх збораў. У савецкі час доступ да фондаў музея (у тым ліку і беларускіх даследчыкаў) быў максімальна абмежаваны. Амаль не былі прадстаўлены беларускія помнікі ў экспазіцыі музея. У прыватнасці, даволі аб'ёмны каталог-даведнік па музеі, выдадзены ў 1955 г., не ўключыў ні аднаго помніка беларускага паходжання [26]. Супрацоўнікам «не належала размаўляць» пра беларускія экспанаты [27]. Па словах колішняга шматгадовага дырэктара музея В. І. Свянціцкай, абмежаванне доступу да калекцыі выпадковых людзей і нават згортванне экспазіцыянай дзейнасці былі хіба што адзіным спосабам захаваць калекцыі ўнікальнага музея ў цэласці [28]. Трэба сказаць, што разумная дзейнасць кіраўніцтва і супрацоўнікаў музея дазволіла захаваць культурныя багацці Беларусі, верагодна, значна лепш, чым яны

маглі б захавацца на радзіме. За гэта мы павінны быць бязмерна ўдзячнымі ўкраінскім калегам. Іншым вынікам гэтай работы стаў той факт, што спецыяльнай увагі з боку беларускіх даследчыкаў львоўскія музейныя зборы дачакаліся толькі ў 1990 я гг. і дасюль вывучаны абсалютна недастаткова.

Як згадана, паводле звестак супрацоўнікаў Нацыянальнага музея ў Львове, І. Свянціцкі перадаў частку кніг у зборы бібліятэкі Асалінэума. Ужо пасля яго смерці сваякі перадалі вялікі ўласны кнігазбор колішняга дырэктара музея ў зборы Нацыянальнай навуковай бібліятэкі Украіны імя В. Стэфаніка [29], куды трапілі і фонды Асалінэума.

Вялікую колькасць з тых матэрыялаў прыватнай бібліятэкі І. Свянціцкага складаюць беларускія і беларусазнаўчыя выданні, у тым ліку, амаль усе рэдкія нумары «Нашай доли» і «Нашай Нівы», сачыненні Я. Чачота, В. Дуніна-Марцінкевіча, Ф. Багушэвіча, Я. Лучыны, К. Каганца, Цёткі, Я. Коласа, Я. Купалы, М. Гарэцкага, М. Багдановіча, З. Бядулі, М. Чарота, У. Дубоўкі, К. Чорнага; працы вучоных М. Федароўскага, П. Шэйна, Е. Раманава, М. Доўнар-Запольскага, А. Багдановіча, А. Ельскага, Я. Карскага, У. Пічэты, Б. Тарашкевіча, Я. Лёсіка і многіх іншых [30].

Аднак у большай ступені нас могуць зацікавіць ранейшыя кніжныя помнікі, якія так ці іначай звязаны з уніяцкай царквой у Беларусі, бо менавіта іх мог перадаць у Львоў І. Луцкевіч. І такіх помнікаў аказалася нямала. Пра ўсе выяўленыя намі помнікі, безумоўна, казаць не варта. Ёсць сэнс для большай лаканічнасці праілюстраваць багацце беларускага матэрыялу на прыкладзе толькі аднаго рукапіснага фонду бібліятэкі імя В. Стэфаніка – фонду № 3, які пазначаны абрэвіятурай «МВ», што азначае бібліятэку манастыра (манастыроў) васільян (г. зн. базільян).

Сярод гэтых дакументаў у першую чаргу хочацца адзначыць цэлы пласт помнікаў, якія звязаны са знакамітым Жыровіцкім манастыром. Такіх дакументаў у згаданым фондзе нямала. Найбольшую цікавасць, на нашу думку, выклікаюць тры тамы апісанняў цудаў, што адбываліся ля Жыровіцкага цудатворнага абраза Божай Маці. Як вядома, падобныя спісы вяліся досыць часта, у т. л. у Беларусі. Яны сведчылі пра выратаванне ад цяжкіх хвароб, загойванне невылечных ран пасля малебных зваротаў да Божай Маці (радзей Хрыста і хрысціянскіх святых) і з'яўляюцца адлюстраваннем характару рэлігійнага жыцця ў краі.

Сапраўдным адкрыццём для нас стала выяўленне таго факту, што названыя апісанні цудаў ля Жыровіцкага цудатворнага абраза з'яўляюцца працягам знакамітага рукапіснага помніка са збораў П. Дабрахотава, які захоўваецца ў Бібліятэцы Расійскай акадэміі навук (фонд 37, воп. 1, спр. 38). Гэты помнік датуецца 1622 г. і ўжо часткова даследаваны дзякуючы намаганням П. Жуковіча, А. Мальдзіса, І. Крамко, І. Саверчанкі і некаторых іншых даследчыкаў [31].

Ён уяўляе сабой паслядоўна складзены аповед (а не тры самастойныя творы, як звычайна паведамляецца) на тэму іконашанавання, праілюстраваны прыкладам Жыровіцкага абраза. Пасля тэарэтычных і багаслоўскіх разваг пра неабходнасць шанавання абразоў, а таксама аповеду гісторыі Жыровіцкага манастыра ў пецяярбургскім рукапісе пачынаецца апісанне цудаў у Жыровічах. Гэты рукапіс раптоўна абрываецца на 31 ым аркушы на самым пачатку апісання цудаў. Асаблівай занепакоенасці ў ранейшых даследчыкаў гэты факт не выклікаў. Больш таго, яны наогул не звярнулі ўвагу на апісанні цудаў, адзначыўшы толькі дзве першыя часткі рукапісу.

Толькі работа з пецяярбургскім рукапісам дазволіла нам убачыць падабенства з ім у рукапісах з фондаў Львоўскай нацыянальнай навуковай бібліятэкі Украіны імя В. Стэфаніка. Як выявілася, рукапіс пад шыфрам МВ–393 і ўмоўнай назвай «Пра цуды Жыровіцкай Багародзіцы» не толькі адпавядае фізічным памерам вядомага пецяярбургскага рукапісу, але і працягвае яго пааркушную нумарацыю (з 32 га аркуша, у пецяярбургскім рукапісе 31 нумараваны аркуш) і працягвае сваім зместам яго аповед (апісваюцца цуды з 1619 да 1656 г., у пецяярбургскім рукапісе – з 1558 да 1623 г.). Храналогія фіксавання цудаў не вытрымлівалася, што тлумачыцца запісваннем цудаў нават праз некалькі гадоў, са слоў удзельнікаў ці іх рукою (на польскай і старабеларускай мовах). Апошнім пацверджаннем колішняга адзінства гэтых частак аднаго рукапісу служыць працяг пачатага ў пецяярбургскай частцы пааркушнага ўладальніцкага запісу «Сия // Книга // з Библиотеки // Монастира» на рукапісе з львоўскай бібліятэкі: «Жировицкаго».

Такім чынам, можна казаць, што гэта адзін рукапісны помнік, які некалі захоўваўся ў Жыровіцкім манастыры. У далейшым рукапіс быў падзелены на дзве часткі. Адна з іх была вывезена П. Дабрахотавым (які ў XIX ст. выкладаў у Жыровічах і збіраў багатую кніжную калекцыю [32]) у Пецяярбург, дзе асела ў фондах Бібліятэкі Расійскай акадэміі навук. Другая частка, значна большая па памерах (182 аркушы супраць 31), невядомым пакуль шляхам трапіла ў зборы Львоўскага манастыра базільян, а адтуль – у бібліятэку імя В. Стэфаніка. Хто ведае, магчыма з гэтым невядомым шляхам неяк быў звязаны І. Луцкевіч.

Пад суседнім шыфрам МВ–394 у адзеле рукапісаў Львоўскай нацыянальнай навуковай бібліятэкі Украіны імя В. Стэфаніка захоўваецца працяг спісання цудаў ля Жыровіцкага абраза – рукапісны кодэкс без пераплёту, з аркушам амаль таго ж памеру і падобнага аб'ёму

(181 аркуш). У гэтым рукапісе змешчаны храналагічны працяг апісанняў каля 1240 цудаў, якія адбываліся ў 1658–1753 гг. Гэты рукапіс таксама захоўваўся ў Жыровіцкім манастыры (бібліятэчныя пазнакі, пааркушны запіс аб прыналежнасці да бібліятэкі), а потым трапіў у зборы Львоўскага манастыра базыльян (пячатка).

У зборах Львоўскай нацыянальнай навуковай бібліятэкі Украіны імя В. Стэфаніка намі быў выяўлены яшчэ адзін аб'ёмны рукапісны том апісанняў жыровіцкіх цудаў (шыфр МВ-261). Гэты рукапіс быў перапісаны ў сярэдзіне XVII ст. манахам, а пазней архімандрытам Полацкага і Жыровіцкага базыльянскіх манастыроў, Язафатам Дубянецкім. Пра гэта сведчыць надпіс на апошнім аркушы рукапісу МВ-261: «Я, нягодны Язафат Дубянецкі, ордэна святога Васіля Вялікага, архімандрыт полацкі, гэту маю працу, якую да годнасці Панны Жыровіцкай, будучы тут, пры яе цудоўным абразе... аддаю» (арк. 571 адв.).

Тры тамы апісанняў цудаў могуць стаць цудоўнай крыніцай для даследавання гісторыі славутага беларускага манастыра, для вывучэння гісторыі ментальнасці беларусаў, лепшага разумення сутнасці рэлігійнага светапогляду нашых продкаў. Падобныя апісанні цудаў дазваляюць лепш зразумець, як беларусы ў XVI–XVIII стст. ставіліся да такіх з'яў, як цудатворныя абразы, цуды, Божая воля, заступніцтва вышэйшых сіл і г. д. Яркі выступае ў творах і спецыфіка міжканфесійных стасункаў.

Працягваючы шэраг звязаных з Жыровіцкім манастыром дакументаў, якія захоўваюцца ў аддзеле рукапісаў бібліятэкі імя В. Стэфаніка, трэба назваць навуковую работу (МВ-506) вядомага беларуска-ўкраінскага царкоўнага гісторыка, генеральнага пракуратара ордэна базыльян Ігната Кульчынскага (1694–1741), якога заслужана называюць «першым даследчыкам беларускіх старажытнасцей» [33]. Твор гэты называецца «Variarum lucubrationum tomus tertius claudens in se philosophiam naturalem seu physicam duobus libris...» і ўяўляе сабой развагі аўтара над трактатамі Арыстоцеля «Фізіка» і «Пра неба».

Выяўленне гэтага помніка дазволіла нам нядаўна [34], яшчэ не маючы іншых грунтоўных доказаў, аспрэчыць пашыраную ў літаратуры дату нараджэння І. Кульчынскага як 1707 г., удакладніць звесткі адносна маладых гадоў аўтара, адкрыць некалькі невядомых старонак з жыццяпісу нашага славутага земляка. Як сведчаць пазнакі на рукапісе, у 1728 г. ён быў перададзены аўтарам у Жыровіцкі манастыр і ў 1758 г. захоўваўся ў манастырской бібліятэцы.

Папярэднікам І. Кульчынскага ў Рыме на пасадзе генеральнага пракуратара ордэна базыльян быў Бенедыкт Трулевіч. Менавіта ён адкрыў на сцяне рымскай рэзідэнцыі базыльян выяву Жыровіцкага абраза і прыклаў найвялікшыя намаганні для падрыхтоўкі яго каранавання. Пасля свайго вяртання ў Беларусь Б. Трулевіч стаў кансультарам ордэна базыльян і ігуменам Жыровіцкага манастыра. Гэтым перыядам датуецца і знойдзеныя намі ў Львове два рукапісныя творы Б. Трулевіча.

Першы з іх называецца «ZACHOWANIE BAZYLIANSKIE Lub Nauka dla dobrego wychowania Nowiciuszow, Y Professow, Zakonu S° Bazylego W° wielce potrzebna wszystkim zakonnikom...» (МВ-299). Другі – «DROGA do NIEBA...» (МВ-533). Кнігі ўключаюць духоўныя разважанні вопытнага манаха, якія, верагодна, планавалася апублікаваць. Часам іх напісання можна лічыць 1-ю пал. 1730-х гг. Абодва рукапісы маюць уладальніцкія пазнакі Жыровіцкага манастыра, а карэньчыкі іх пераплётаў афарбаваны характэрнай шэра-блакітнай фарбай.

Яшчэ адну групу духоўных твораў складаюць зборнікі правіл Св. Васіля Вялікага, неабходных для дзейнасці ўсяго уніяцкага манаства. Прыкладамі такіх зводаў правіл з'яўляюцца тры кнігі са збораў ЛННБУ. Першая кніга – зборнік правіл і павучанняў Св. Васіля Вялікага, складзены згаданым вышэй Я. Дубянецкім (МВ-309). Другая – Зборнік правіл Св. Васіля Вялікага, сабраных базыльянкай Канстанцыяй Яленскай у 1743 г. у Вільні для ўжытку манашак ордэну базыльян (МВ-286). Трэці твор – Апісанне жыцця і ўчынкаў Св. Васіля Вялікага, складзенае ў 1711 г. у Барунскім манастыры і перададзены ў дар жаночаму манастыру Св. Духа ў Мінску (МВ-381).

Цікавымі помнікамі сакральнага пісьменства з'яўляюцца зборнікі медытацый, якія былі досыць пашыранымі ў асяроддзі уніяцкага манаства Беларусі. У зборах ЛННБУ захоўваюцца, напрыклад, зборнік медытацый, манаскіх правіл і тлумачэнняў да іх Лаўрэнція Білецкага (МВ-300), вікарыя Віленскага канвенту базыльян, зборнік медытацый для навіцыята Іосіфа Пяткевіча (М-270), вядомага сваёй царкоўнай (дасягнуў пасады протаархімандрыта ордэна базыльян) і літаратурнай (Ю. Лабынцаў назваў яго «адным з самых выбітных беларускіх пісьменнікаў XVII – пач. XVIII ст.» [35]) дзейнасцю.

Некалькі твораў духоўнага зместу са збораў ЛННБУ сваім паходжаннем звязаны са славутым Супрасльскім манастыром. Найперш увагу прыцягвае рукапісны канвалют з двюх кніг, напісаных у Супраслі ў 1707–1708 гг. і прызначаных для духоўных разважанняў і малітваў (МВ-152). Творы гэтага канвалюта напісаны вытанчанай мастацкай мовай, з актыўным выкарыстаннем разнастайных моўных сродкаў. Яшчэ адзін рукапісны помнік

з фондаў ЛННБУ таксама напісаны ў XVIII ст. у Супрасльскім манастыры – гэта твор манаха-базыльяніна Дзмітрыя Занкевіча «Wodz malutkich» (МВ-714). Ён уяўляе сабой зборнік духоўных павучанняў па ўсіх пытаннях веры, царкоўнага жыцця, хрысціянскіх традыцый. Асаблівую цікавасць выклікае апошні раздзел гэтай польскамоўнай кнігі, напісаны на старабеларускай мове («по-руску») – «Глава о Наоуце Хр[ис]тианской».

Асобную групу дакументальных помнікаў, звязаных з дзейнасцю уніяцкай царквы ў Беларусі, складаюць рукапісныя копіі вядомых друкаваных уніяцкіх выданняў. Сярод апошніх можна назваць копію вядомага выдання Іпація Пацея «POSELSTWO Do Papieza Rzymskiego Sixta III. od Duchowieństwa y od Książąt i Panow Ruskich w Roku 1476» (МВ-171), пераклад на польскую мову знакамітага «Собрания припадков краткого...», а таксама зборнік пастаноў і правіл для базыльянак (МВ-576), складзены ў 1742 г. у Віленскім жаночым манастыры на аснове вядомай працы П. Меніці «Szkoła Bazylianska».

У фондах бібліятэкі імя В. Стэфаніка зберагаецца нямала дакументаў, якія дазваляюць прасачыць гісторыю асобных уніяцкіх храмаў і манастыроў у Беларусі. Сярод іх можна назваць Зборнік дакументаў у справе манастыра Святога Духа ў Вільні (1614–1804 гг.; МВ-408), Прывілей Жыгімонта III манастыра Святой Тройцы ў Вільні (1614 г.; МВ-408/1а), Зборнік пратаколаў і матэрыялаў генеральных кангрэгацый і капітул базыльян (1617–1759 гг.; МВ-367). Матэрыялы ў справе фундацыі архімандрыта Віленскага Свята-Траецкага базыльянскага манастыра Аляксея Дубовіча згаданаму манастыру (1645–1654 гг.; МВ-413/2), Інвентар нерухомай маёмасці Жыровіцкага манастыра, складзены ігуменам Бенедыктам Сенкевічам (1707 г.; МВ-408/36), Памінальнік з Праабражэнскай царквы г. Драгічын Гродзенскай губерні (1714–1862 гг.; МВ-309), Памінальнік царквы Барыса і Глеба ў Рэчыцы (1714–1788 гг.; МВ-531), Матэрыялы, звязаныя са з'ездам уніяцкіх епіскапаў у Вільні ў 1753 г. (1755–1772; МВ-606), Збор юрыдычных актаў, што датычацца Пінскага, Мінскага і іншых базыльянскіх манастыроў у Беларусі (1662–1669 гг.; МВ-820), Рэестр памерлых членаў ордэна базыльян Літоўскай правінцыі за 1747–1756 гг. (МВ-530), заява ад імя вернікаў і святароў уніяцкага веравызнання на імя полацкага граданачальніка пра ўціск і абмежаванне свабоды іх веравызнання з боку ўлады з просьбай перадаць іх пазіцыю расійскаму імператару, заповіт мітрапаліта Рафаіла Корсака (МВ-411) і іншыя дакументы.

Безумоўна, дакументальныя помнікі з фондаў ЛННБУ, звязаныя з дзейнасцю уніяцкай царквы ў Беларусі, захоўваюцца не толькі ў фондзе «МВ», але і ў іншых фондах. У якасці прыкладу можна прывесці яшчэ адзін фонд – «Фонд Асалінскіх», які быў сфарміраваны на аснове часткі збораў колішняга Нацыянальнага інстытута імя Асалінскіх у Львове. Вельмі цікавым помнікам старабеларускай літаратуры, які захоўваецца ў гэтым фондзе, з'яўляецца зборнік «Dialogi i intermedia szkół OO. Bazylianów w Żyrowicach i Buczaczu 1751» (Спр. 6278/1), які змяшчае шэраг драматычных твораў XVIII ст., у тым ліку даследаваную А. І. Мальдзісам жыровіцкую інтэрмедыю на старабеларускай мове «Сляпы, Кульгавы, потым Пан і Селянін».

Можна падсумаваць, што ў фондах Нацыянальнай навуковай бібліятэкі Украіны імя В. Стэфаніка захоўваецца вялікая частка дакументальных помнікаў, якія сваім паходжаннем звязаны з дзейнасцю уніяцкай царквы ў Беларусі. Мы не можам дакладна сказаць, ці меў дачыненне да іх з'яўлення ў Львове І. Луцкевіч, аднак можна меркаваць, што гэта быў адзін з магчымых шляхоў. Але былі і іншыя шляхі: перадача кніг у дар ці за грошы з беларускіх уніяцкіх манастыроў, цэркваў ці навучальных устаноў ва ўкраінскія; перавоз разам са службовым перамяшчэннем уніяцкага духавенства; вываз уніяцкімі святарамі, якія ратаваліся ад рэпрэсій на Беларусі ў XIX ст.; купля ў прыватных калекцыянераў (падобна зборам Г. Татура) і інш.

Вядома таксама, што Нацыянальны музей у Львове, з якім цесна супрацоўнічаў І. Луцкевіч, апрача вялікіх збораў твораў мастацтва і кніжных помнікаў, валодаў таксама і багатымі архіўнымі калекцыямі: па звестках на 1920 г., у музеі было звыш за 5 тыс. архіўных дакументаў [36]. Частка гэтых дакументаў (падобна як і ў выпадку з бібліятэкай) магла трапіць у фонды Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Украіны ў Львове. Справа ў тым, што і ў гэтым зборы мы знаходзім вялікую колькасць матэрыялаў, таксама звязаных з дзейнасцю уніяцкай царквы ў Беларусі.

У гэтым плане найбольшую каштоўнасць мае фонд 201 «Львоўская грэка-каталіцкая мітрапаліцкая кансісторыя», воп. 4. У ім мы знаходзім шматлікія дакументы па гісторыі ўніяцкіх храмаў: у Пінску (спр. 83), Берасці (спр. 98, 123, 124, 223а, 246а, 246б), Ляхавічах (спр. 99), Слоніме (спр. 496), Гомелі (спр. 580), Вілейцы (спр. 625), Браславе (спр. 743), Дзятлавічах (спр. 744), Пружанах (спр. 745), Бярозе-Картузскай (спр. 832), Камянцы (спр. 845), Янаве (спр. 881), Ваўкавыску (спр. 893), Валожыне (спр. 1226), Смаргоні (спр. 1227), Скідзелі (спр. 1257); у вёсках Валавель Кобрынскага пав. (спр. 68), Гарадзілава Мінскага ваяв. (спр. 90), Токары (спр. 100), Пашукі Берасцейскага ваяв. (спр. 149), Віжкі Берасцейскага дэканату (спр. 171), Рускае Сяло Ашмянскага пав. (спр. 225), Якіціна Ашмянскага пав. (спр. 244), Гміна Пінскага пав. (спр. 259, 259а), Губін Гарадзенскага пав. (спр.

291), Хараша Слонімскага пав. (спр. 322), Валанаў Берасцейскага дэканату (спр. 325), Чырвонае Сяло Мінскага ваяв. (спр. 326), Снітаў Янаўскага дэканату (спр. 396), Ілья Віленскага дэканату (спр. 446), Гутава Пінскага пав. (спр. 508), Святыня Ваўкавыскага дэканату (спр. 509), Высокае (спр. 514), Хаціслаў Кобрынскага пав. (спр. 516) і інш.

Не менш звестак можна знайсці пра стан і гісторыю ўніяцкіх манастыроў: у Мінску (спр. 35, 271), Горадні (спр. 218, 2809, 2810, 2907), Кобрыне (спр. 280), Паставах (спр. 292, 563), Антопалі (спр. 553, 571, 1789–1791, 1896, 2398), Вільні (спр. 572, 1408–1410), Ракаве (спр. 698), Барунах (спр. 835, 2021), Драгічыне (спр. 1302), Пінску (спр. 1423), Быцені (спр. 1474), Новым Двары (спр. 1620а), Жыровічах (спр. 2811) і інш. Захоўваецца таксама пералік базыльянскіх манастыроў на тэрыторыі Рэчы Паспалітай (спр. 1060), спіс базыльянскіх манастыроў у Віленскім павеце (спр. 518), дакументы пра стан манастыроў (спр. 719) і падобныя дакументы.

У некаторай ступені па дакументах фонду 201 можна прасачыць характар адукацыйнай дзейнасці уніяцкай царквы. Напрыклад, у складзе асобных спраў адлюстравана гісторыя і дзейнасць духоўных семінарыяў ў Вільні (спр. 203) і Берасці (спр. 1903), Жыровіцкага духоўнага вучылішча (спр. 919), Барунскага вучылішча (спр. 2249), школ Барунскага павету (спр. 1680а), школ Антопальскага дэканату (спр. 2174).

Пэўнае ўяўленне па дакументах фонду можна атрымаць і пра музычную культуру ўніяцкай царквы. Так, у фондзе захоўваюцца тэксты рэлігійных песень XVIII ст. і іх нотны запіс (спр. 427). Асобныя дакументы зафіксавалі развіццё ўніяцкай абраднасці. Напрыклад, справа 720 зафіксавала патрабаванні ўніяцкіх епіскапаў да парадку змены абраднасці, а справа 1928 – указанні мінскага епіскапа Я. Дзядзеркі аб парадку правядзення набажэнстваў.

Безумоўную каштоўнасць ўяўляюць помнікі палемічнай літаратуры. Напрыклад, у фондзе 201 захоўваецца ананімны рукапісны твор «Пра мудрасць палякаў супрацьнастроеных рускаму народу і ўсяму чалавецтву» (1717; спр. 536), выпісы з вядомага палемічнага сачынення «Апакрысіс» (спр. 1023).

Асобную групу дакументальных помнікаў складаюць справы асабістага паходжання. Так, у названым фондзе захоўваюцца каштоўныя для сучасных даследчыкаў асабістыя дакументы Іпація Пацея (спр. 103), вядомага царкоўнага дзеяча, уніяцкага мітрапаліта, аднаго з асноўных ініцыятараў Брэсцкай уніі 1596 г. У справе № 421 захоўваецца рукапіс яшчэ аднаго мітрапаліта і не менш вядомага царкоўнага дзеяча, ініцыятара Замойскага сабору 1720 г. Льва Кішкі. У складзе гэтага рукапісу змешчаны выпісы з твораў грэчаскіх і лацінамоўных аўтараў, якія маюць дачыненне да гісторыі Русі і рускай царквы (у значэнні Кіеўскай мітраполіі). Некаторую цікавасць ўяўляюць таксама пасланні полацкага архімандрыта Фларыяна Грабніцкага (спр. 734) і полацкіх архіепіскапаў Я. Ю. Смагаржэўскага (спр. 888) і І. Лісоўскага (спр. 1730). Усе тры названыя асобы ў далейшым сталі вядомымі ўніяцкімі мітрапалітамі. У фондзе 201 Цэнтральнага дзяржаўнага гістарычнага архіва Украіны ў Львове захоўваюцца таксама дакументы, якія адлюстроўваюць важнейшыя падзеі з гісторыі царквы і самі з'яўляюцца помнікамі гісторыі. Сярод іх можна назваць копію акта Берасцейскай уніі (спр. 110). Такія дакументы самі па сабе з'яўляюцца помнікамі гісторыі.

Дакументы, у якіх адлюстравана культуратворчая дзейнасць уніяцкай царквы і яе культурная спадчына, прадстаўлены таксама і ў многіх іншых фондах, значна менш знаёмых айчынным даследчыкам. Прычым гэтыя дакументы працягвалі паступаць у львоўскія зборы многа пазней пасля ліквідацыі Берасцейскай уніі. Напрыклад, фонд 200 «Жыровіцкае духоўнае вучылішча» ўтрымлівае дакументы за 1808–1895 гг. Верагодна, дакументы гэтага фонду былі вывезены з Беларусі пасля 1895 г. Вялікую каштоўнасць па сваёй напоўненасці беларускім матэрыялам мае фонд 684 «Протаігуменат манастыроў ордэна Васіля Валікага». У ім мы знаходзім дакументы пра знакамітага ўніяцкага вучонага-лінгвіста М. Баброўскага (спр. 1714), матэрыялы па гісторыі і дзейнасці ордэна базыльян і ўсёй уніяцкай царквы (спр. 1702, 1838, 1840, 3280), інвентарныя вопісы і акты абследавання базыльянскіх манастыроў у Беларусі (спр. 3283, 3284, 3288, 3289, 3291, 3293, 3294, 3388). Больш глыбокае даследаванне музычнай культуры ва ўніяцкім асяроддзі можа быць здзейснена на падставе вывучэння такіх дакументаў, як рэестр музычных інструментаў Віленскага базыльянскага манастыра, кантракты манастыра з дырыжорамі аркестраў (спр. 3290), а кніжнай культуры – па вопісах Жыровіцкай бібліятэкі (спр. 3291). Не менш цікавым прыкладам з'яўляецца інвентарны вопіс Жыровіцкага манастыра (спр. 3291): апісанне манастыра з прывядзеннем гістарычнай даведкі адносна канкрэтных архітэктурных пабудов, характарыстыкі алтара, іканастасу і абразоў, святых мошчаў, пералікам каштоўных прадметаў рызніцы і рэестрам манастырскага кнігазбору. Дакументы вопісу былі складзены ў пасляўніяцкі перыяд (у 1854–1900 гг.).

Якім шляхам трапілі ў Львоў дакументы, якія да самага XIX ст. яшчэ захоўваліся ў Беларусі, – сказаць складана. Аднак абсалютна не выключана, што тут можа быць знойдзена

связь з тымі беларуска-ўкраінскімі кантактамі, які меліся на пачатку ХХ ст. і да якіх меў самае непасрэднае дачыненне І. Луцкевіч.


Неабходна заўважыць, што помнікі беларускага паходжання з прааналізаваных львоўскіх збораў уяўляюць сабой вельмі каштоўны, багаты, разнастайны і непаўторны матэрыял. Дзякуючы працы ўкраінскіх бібліятэкараў, архівістаў, музейных і навуковых работнікаў ён цудоўна захаваўся. Магчыма, нават лепш, чым мог бы захаватца на радзіме. На вялікі жаль, ён вывучаны ў вельмі нязначнай ступені.

Непасрэднае дачыненне да з'яўлення многіх беларускіх помнікаў у Львове меў І. Луцкевіч. Гэта дазваляе нам упэўнена называць яго адным з пачынальнікаў беларускай музейнай справы, які багата зрабіў у справе пошуку, збірання і музеефікацыі культурных каштоўнасцей Беларусі. Менавіта ён ці не найбольш зрабіў для стварэння буйных беларускіх культурных асяродкаў у такіх блізкіх і такіх цяпер далёкіх гарадах – паўночнай Вільні (у выглядзе Віленскага беларускага музея, які пасля быў названы яго імем) і паўднёвым Львове (у выглядзе Нацыянальнага музея).


Крыніцы:

1. Памяці Івана Луцкевіча ў першыя ўгодкі сьмерці яго: (20.VIII.1919–20.VIII.1920). – Вільня, 1920. – С. 9.
2. Тамсама.
3. Свенціцкі, І. Про музеі та музейництво: (нариси і замітки) / І. Свенціцкі. – Львів : З друкарні «Діла», 1920. – С. 24–25.
4. Пра Івана Луцкевіча : успаміны, сьведчаньні / [укладаньне, прадмова, камэнтары, індэкс імёнаў А. Сідарэвіча]. – Мінск : Кнігазбор, 2007. – С. 20; Свянціцкі, І. Беларускі аддзел Украінскага нацыянальнага музея ў Львове / І. Свянціцкі // Вяртанне–2: зб. артыкулаў і дакументаў / Беларус. фонд культуры [і інш.]; склад. А. Тоўсцік, М. Яніцкая. – Мінск, 1994. – С. 224.
5. Мальдис, А. Судьба коллекции / А. Мальдис // Советская Белоруссия. – 2008. – 16 мая. – С. 8; Хадыка, А. Экспанаты «беларускіх збораў» у Львоўскім нацыянальным музеі / А. Хадыка // Вяртанне–2: зб. артыкулаў і дакументаў / Беларус. фонд культуры [і інш.]; склад. А. Тоўсцік, М. Яніцкая. – Мінск, 1994. – С. 10.
6. Іван Луцкевіч [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя – свабодная энцыклапедыя. – Рэжым доступу: http://be.wikipedia.org/wiki/Іван_Іванавіч_Луцкевіч. – Дата доступу: 19.08.2011; Сідарэвіч, А. Унія, браты Луцкевічы і мітрапаліт Шаптыцкі / А. Сідарэвіч // Царква. – 2007. – № 1. – С. 18–19; № 2. – С. 18–19.
7. Хадыка, А. Экспанаты «беларускіх збораў»... С. 9.
8. Свянціцкі, І. Беларускі аддзел... С. 225–226.
9. Свянціцкі, І. Беларускі аддзел... С. 226; Хадыка, А. Экспанаты «беларускіх збораў»... С. 9.
10. Піскун, Ю. Лёс збораў Генрыха Татура / Ю. Піскун // Вяртанне–2: зб. артыкулаў і дакументаў / Беларус. фонд культуры [і інш.]; склад. А. Тоўсцік, М. Яніцкая. – Мінск, 1994. – С. 18–19; Свянціцкі, І. Беларускі аддзел... С. 226.
11. Андрей (Шептицький) [Электронны рэсурс] // Вікіпедыя – вільна энцыклапедыя. – Рэжым доступу: [http://uk.wikipedia.org/wiki/Андрей_\(Шептицький\)](http://uk.wikipedia.org/wiki/Андрей_(Шептицький)). – Дата доступу: 19.08.2011; Сідарэвіч, А. Унія, браты Луцкевічы... – № 1. – С. 19.
12. Свянціцкі, І. Беларускі аддзел... С. 224–227.
13. Пра Івана Луцкевіча... Сс. 20, 69.
14. Свянціцкі, І. Беларускі аддзел... С. 226.
15. Даўгяла, Дз. Матэрыялы аб музеі Г. Х. Татура ў Менску / З. І. Д. // Запіскі аддзела гуманітарных навук. Кн. 8. Працы класа гісторыі. Т.3. – Мінск, 1929. – С. 553; Піскун, Ю. Лёс збораў Генрыха Татура... С. 11–12.
16. Піскун, Ю. Лёс збораў Генрыха Татура... С. 13–14.
17. Даўгяла, Дз. Матэрыялы аб музеі... С. 553.
18. Калубовіч, А. Мова ў гісторыі беларускага пісьменства: [у 2 кн.] / А. Калубовіч. – Кн. 1. – Мюнхэн; Лондан, 1974–1975. – С. 78–79.
19. Галенчанка, Г. Я. Невядомыя і малавядомыя помнікі духоўнай спадчыны і культурных сувязей Беларусі XV – сярэдзіны XVII ст. / Г. Я. Галенчанка ; Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Інстытут гісторыі. – Мінск : Беларуская навука, 2008. – С. 57.
20. Тамсама.
21. Галенчанка, Г. Я. Невядомыя і малавядомыя помнікі... С. 57–58; Кириличні стародруки українських друкаренъ, що зберігаються у львівських збірках (1574–1800) : зведений каталог / уклад Ф. П. Максименко. – Львів : Вища школа, 1975. – 127 с.
22. Свенціцкі, І. С. Каталог кніг царковно-славенской печати / зладив д-р Иларіон Свенцицкий. – Жовква: Печатня оо. Василіян, 1908. – 213 л. – (Видавництво Церковного музею у Львові ; 1).
23. Біганський, Р. М. Сторінка з історії співдружності культур білоруського та українського народів : (Збірка білоруських кніг І. С. Свенціцкаго у фондах бібліотеки) // Книга і знання : темат. збірник наук. праць / АН УРСР. Львів. наук. б-ка ім. В. Стефаника. – Львів, 1974. – С. 124–141.
24. Памяці Івана Луцкевіча... С. 16.
25. Свянціцкі, І. Беларускі аддзел... С. 224–227.


26. Львівський державний музей українського мистецтва: каталог (путівник) / Міністерство культури УРСР. – Львів, 1955. – 128 с.
27. Мальдис, А. Судьба коллекции... С. 9.
28. Хадыка, А. Экспанаты «беларускіх збораў»... С. 8.
29. Біганський, Р. М. Сторінка з історії... С. 124.
30. Тамсама. С. 127–141.
31. Жукович, П. Неизданное русское сказание о Жировицкой иконе Божией Матери (в связи с историей русского дворянского рода Солтанов Жировицких) // Известия ОРЯС ИАН. – 1912. – Т. 17, кн. 2. – С. 175–249; Крамко, І. Невядомы помнік старабеларускай пісьменнасці / І. Крамко, А. Мальдзіс // Беларуская лінгвістыка. – 1983. – Вып. 23. – С. 49–54; Крамко, І. Са скарбаў нашага пісьменства / І. Крамко, А. Мальдзіс // Помнікі культуры: новыя даследаванні. – Мінск, 1985. – С. 128–131; Старажытная беларуская літаратура (XII–XVII стст.) / [уклад., прадм. і каментар І. Саверчанкі]. – Мінск: Кнігазбор, 2007. – 605 с.
32. Колекція та архів епископа Павла Доброхотова / Акад. наук України, Інст. української археографії; уклад. В.І. Ульяновський. – Київ, 1992. – (Науково-довідкові видання з історії України. Вып. 17).
33. Алексеев, Л. В. Игнатий Кульчинский – первый исследователь белорусских древностей / Л. В. Алексеев // Древности славян и Руси. – М., 1988. – С.100; Госцеў, А. П. Кронан / А. П. Госцеў. – Гродна, 1993. – С. 176; Марціновіч, А. Ігнат Кульчынскі – першы даследчык беларускіх старажытнасцей / А. Марціновіч // Голас Радзімы. – 1998. – 19 лістапада. – СС. 1, 4.
34. Суша, А.А. Ля вытокаў беларускай гістарычнай навукі: творчая спадчына Ігната Кульчынскага / А. Суша // Беларускі гістарычны часопіс. – 2009. – № 2. – С. 27.
35. Лабынцев, Ю.А. Белорусское литературное многоязычие эпохи позднего барокко: творчество протоархимандрита Иосифа Петкевича / Ю.А. Лабынцев // Скарына і наш час: матэрыялы III міжнар. навук. канф. (Гомель, 7 кастр. 2004 г.). – Гомель, 2004. – С. 134.
36. Свенціцкий, І. Про музеі та музейніцтво... С. 26.

192	3785
<i>Чаша</i>	Черга 3785
<i>Метал, золочення</i>	Приміщення
<i>XVIII ст</i>	Вигляд:
<i>Чаша з розширеним верхнім краєм, круцелю підставою з про- філюваним краєм і фігурним стержнем з грушевидним потов- щенням посередині. Верх підста- ви оздоблений ажурно вирізаним виступом накладним кругом. Зі зворотного боку підстави вигравіруваний напис: А.Н. Д.О. 1732 р. М.М.Д. Л.В. Ш. 20</i>	
Публік.	Виміри <i>16 x 7,5 x 10,5 см</i>
	Ч. світлина

Мал. 1. Картка на металічну чашу 1732 г. са збору Г. Татура (Нацьянальны музей ў Львове імя А. Шаптыцкага)

136	335
хрест бронзовий золочений	Черга 3789
із збірки Татура	Приміщення
XVI. ст. (власність кор. Жигмонта Августу)	Вигляд:
великий двораменний дерев'яний хрест, обкований грубого бронзового золоченою бляхою з ренесансовими ризами та штрибованим фігуральним і рослинним орнаментом. Ніжки зокруглені з короткими, теж заокругленими поперечками, на яких з переду у висхідних округлих буграх лат. паневі(?) образки за шклом, з заду т.б. кулістий шкла. Перехрестя розширене в квадрат, по кутах агуловий блискавичний орнамент.	Виміри
Публік.	Ч. світлин
	
	15. 11. 1908

Мал. 2. Картка на бронзавы пазалочаны крыж XVI ст., які належаў каралю Жыгімонту Аўгусту (Нацыянальны музей ў Львове імя А. Шаптыцкага)

З залы шкля	
Перстень золотий	Черга 4011
Золото, ковачка, проба 750; вага 8,92 гр.	Приміщення ДМ-1407
Бігорузька збірка світки з Відня 1908 р.	Вигляд:
Золотий півколий перстень з овальною ободковою формою і висхідною оправою, в якій вставлена каменю з горючого каменю на якій інтальєю виготовлена об'ємна постать воїна в повній зріст в шоломі, він ступаєтья на довгий штифт, і піднесений рукою, до об'єкта ніг зображає (?) з боку вертільковко з каменю каменю каменю: "блв". З під стоду граверовака золотом розетка.	
Ст. зб. — Подпись.	Виміри 21 x 26 мм оголо 15 x 18 мм
Публік.	Ч. світлин рис. М. Пчель
	15. 11. 1908

Мал. 3. Картка на залаты перстёнак са збораў Г. Татура (Нацыянальны музей ў Львове імя А. Шаптыцкага)